

Судалгааны Тойм

№22 | WWW.FORUM.MN | БОДЛОГЫН ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ | СУДАЛГААНЫ САН | ВИДЕО

“ШИНЭ СЭРГЭЛТИЙН БОДЛОГО” ХӨТӨЛБӨРТ ХИЙСЭН ХӨНДЛӨНГИЙН ТОЙМ ДҮГНЭЛТ

ТАНИЛЦУУЛГА

Өнгөрсөн хоёр жилийн хугацаанд цар тахлаас үүдсэн гэнэтийн шок Монгол Улсын эдийн засгийн өрөөсгөл бүтцийн сул талыг улам гүнзгийрүүлсэн билээ. Манай улсын эдийн засаг том дүнгээрээ сэргэж буй мэт боловч дийлэнх салбарт хямрал үргэлжлэн ажилгүйдэл, ядуурал нэмэгдэх эрсдэл өндөр хэвээр байна. Ядуурлын түвшнийг тодорхойлох хамгийн сүүлийн судалгаагаар хүн амын 28.4 хувь ядуу байгаагийн дээр 15 орчим хувь нь ядуурлын шугамын ойролцоо буюу ядууралд өртөх эрсдэлд байна.

Мөн эдийн засгийн өсөлтийн бааз суурь хумигдмал, эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмж муу буюу жигд бус, боловсролын чанарын ялгаа өндөр, санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмж хангалттай түвшинд хүрээгүй буюу гүнзгийрүүлэн сайжруулах шаардлагатай, тогтвортой хөгжлийн асуудал тулгамдсан хэвээр байгаа зэрэг сорилтууд Монгол Улсын эдийн засгийн өмнө тулгарч буйг олон улсын байгууллагууд онцолжээ. Инфляцын түвшин 2021 оны 4 дүгээр сараас эхлэн нэмэгдэж оны эцэст хоёр оронтой тоо давлаа. Цаашид гадаад худалдаа, тээвэрлэлттэй холбоотой нийлүүлэлтийн шок, мөнгөний тэлэх бодлогын нөлөөгөөр инфляцын эрсдэл өндөр байхаар байна.

Ийнхүү КОВИД-19 цар тахлын эдийн засгийн сөрөг нөлөөг зөөлрүүлэх зорилгоор Монгол Улсын авч хэрэгжүүлсэн мөнгөний болон төсвийн бодлогын орон зай шавхагдаж буй тул цар тахлаас үүдэлтэй хүндрэлийг даван туулж, эдийн засгийн сэргэлтийг дэмжих, өсөлтийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн төсөв, мөнгө, санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэх нь нэн чухал юм.

Засгийн газраас 2022 онд хөгжлийн төслүүдийг эхлүүлэх, хүртээмжтэй өсөлтийг хангах, экспортыг нэмэгдүүлэх, хөрөнгө оруулалтыг дэмжих замаар эдийн засгаа сэргээх шинэчлэл хийнэ хэмээн мэдэгдсэн. Энэ хүрээнд “Шинэ сэргэлтийн бодлого” хэмээх эдийн засгийн хөгжлийн чиглэлээр хэрэгжүүлэх хөтөлбөр боловсруулж 2021 оны 12 дугаар сарын 27-ны өдөр УИХ-аар хэлэлцүүлэхээр өргөн баримагц ажлын гурван өдрийн дотор баталсан билээ.

Уг хөтөлбөрийн агуулгын хүрээнд баримталж буй бодлого, хэрэгжүүлэх арга хэмжээ нь тулгарч буй асуудлыг хэрхэн оношилж шийдвэрлэх оновчтой хувилбар дэвшүүлсэн эсэхэд төвлөрч олон улсын практиктай харьцуулан санал, дүгнэлт өгөх үүднээс энэхүү хөндлөнгийн тойм судалгааг хийж гүйцэтгэв.

АСУУДАЛ

Коронавируст цар тахлаас үүдэлтэй богино хугацааны эдийн засгийн эрсдэлийг хэмжиж олон улсын түвшинд харьцуулах хамгийн энгийн бөгөөд оновчтой аргачлалын нэг нь Европын хөрөнгө оруулалтын банкнаас

гаргасан “Ковид-19 Эмзэг байдлын индекс”¹ юм. Хүснэгт 1-д Монгол Улсын индексийн үнэлгээг бүрдэл хэсгүүд, тэдгээрийг үнэлэхэд ашигласан индикаторуудын задаргаагаар харуулав.

Хүснэгт 1. Монгол Улсын эдийн засгийн “Ковид-19 Эмзэг байдлын индекс”

Үзүүлэлт	Индикатор	Өндөр	Дунд	Бага
Нэгдсэн				
Эрүүл мэндийн систем ба Хүн ам зүй	1000 хүнд ногдох эмч, эмнэлгийн орны тоо, 65-аас дээш насныхны эзлэх хувь			
Глобал үнэ цэнийн сүлжээ	Олон улсын үнэ цэнийн сүлжээн дэх оролцоо/ДНБ (UNCTAD)			
Аялал жуулчлал	Салбарын орлого / ДНБ			
Гуйвуулга	Гадаадаас орох хувийн гуйвуулга / ДНБ			
Таваарын экспорт	Түлш, металл, баяжмал зэрэг эрдэс баялгийн экспорт / ДНБ			
Капиталын гарах урсгал	Урсгал болон хөрөнгө оруулалтын дансны тэнцэл / ДНБ			
Төсвийн боломж	ЗГ-ын өр / ДНБ, дистресс эрсдэл			
Банкны салбарын эрсдэл	Banking Industry Risk (BIR) score			
		Мэдээлэл байхгүй		

Эмзэг байдлын индекс нь Ковид-19 цар тахалтай холбоотойгоор тухайн эдийн засагт тулгарч буй богино хугацаанд анхаарах шаардлагатай асуудлуудыг тодруулж өгч буйгаараа ач холбогдолтой юм. Тодруулбал, эрдэс баялгийн экспортоос хамааралтай байдал, төсвийн бодлогын орон зай хомс, банк санхүүгийн салбарын эрсдэлд анхаарал хандуулахгүй байгаа явдал нь манай улсын эдийн засаг цар тахал мэтийн гэнэтийн шокийн үед эмзэг болох үндэслэл

болж байна. Монгол Улсын хувьд богино, дунд хугацаанд зайлшгүй шийдвэрлэх шаардлагатай гэж үзсэн асуудлуудыг дотоодын болон олон улсын судлаачид, судалгааны байгууллагуудын тодорхойлсноор Хүснэгт 2-т тоймлон харуулав. Мөн Ковид-19 цар тахлын дараах “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-д ямар асуудлуудыг дэвшүүлж тэдгээрт чиглэсэн ямар бодлого дэвшүүлж буйг тоймлон харьцууллаа.

¹ https://www.eib.org/attachments/thematic/the_eib_covid-19_economic_vulnerability_index_en.pdf

Хүснэгт 2. Шинэ сэргэлтийн бодлогын төсөлд эдийн засгийн асуудлуудыг хамруулсан байдал

Тэмдэглэгээ: ☑ - Тухайн асуудлыг шууд хамарсан; ⌚ - Тухайн асуудалтай ямар нэг байдлаар холбоотой буюу хэсэгчлэн хамарсан; ⊗ - Тухайн асуудлыг хууль, бодлогын төсөлд авч үзээгүй

Асуудал		Шинэ сэргэлтийн бодлого	Хамарсан түвшин
Гадаад секторын асуудлууд	Гадаад худалдааны бараа эргэлт буурсан	Боомтууд	⌚
	Хилийн боомтын хямрал		☑
	Төлбөрийн тэнцэл сул		☑
	Гадаад өр өндөр		⊗
	Гадаадын хөрөнгө оруулалт унасан		⊗
Эдийн засгийн бүтцийн асуудлууд	Хүн ам, бизнесийн төвлөрөл түүнийг дагасан УБ хотын асуудлууд	Хот, хөдөөгийн ялгаа, УБ-ын замын түгжрэл	☑
	Эрдэс баялгаас өндөр хамааралтай эдийн засаг, экспорт	Аж үйлдвэржилт	☑
	Аж үйлдвэрийн хөгжил, нэмүү өртөг шингээх үйлдвэрлэл		☑
	Эрчим хүчний хомсдол, нийлүүлэлтийн хараат байдал	Эрчим хүчний дутагдал, УБ-ын дэд бүтэц	☑
Дэд бүтцийн сул хөгжил	☑		
Бизнесийн сектор	Нийлүүлэлтийн гинжин хэлхээ тасалдсан	Ногоон хөгжил, аялал жуулчлал	⌚
	Үйлдвэрлэлийн хэмжээ буурсан		⊗
	Жижиг дунд бизнес хумигдсан		⊗
	Дотоод хөрөнгө оруулалт хумигдсан		⊗
	Аялал жуулчлалын салбар зогссон		⌚
Өрхийн сектор	Дотоод эрэлт багассан		⊗
	Ажил эрхлэлт буурсан		⌚
	Ажиллах хүчний оролцоо бага, олон иргэн, ялангуяа эмэгтэйчүүд ажиллах хүчний эгнээнээс гарсан, чадварлаг мэргэжилтэй ажилтны нийлүүлэлт хомс		⊗
	Тэгш бус, хүртээмжгүй байдал гүнзгийрсэн (орлого, боловсрол, эрүүл мэнд)		⊗
	Шинээр ядуусын эгнээнд шилжигсдийн хувь өссөн, хотын ядуурал нэмэгдсэн		⊗
Дундаж давхарга бага бөгөөд эмзэг	⊗		
Төрийн сектор	Төсвийн орлого ихээр тасалдсан, бааз хумигдсан	Төрийн бүтээмж	⊗
	Зарлага хэт өссөн (зорилтот бус, тэвчиж болох зардлууд буураагүй)		⊗
	Төсвийн төлөвлөлт цикл дагасан хэвээр		⊗
	Улсын болон ЗГ-ын өр огцом өссөн		⊗
	Нийгмийн даатгалын тогтолцоо хямарсан, халамжийн зардал өндөр		⊗
	Төрийн өмчит компаниудын эрсдэл, төсвийн шинжтэй зарлага өндөр		☑
	Авлига, бизнес дэх төрийн оролцоо өндөр		☑
Мөнгө, санхүүгийн сектор	Инфляц эрс өссөн, мөнгөний бодлогын орон зай бага		⊗
	Гадаад валютын нөөц хангалтгүй, төлбөрийн тэнцэл сул		☑
	Зээлийн чанар муудсан, санхүүгийн салбар эмзэг байдалтай		⊗
	Монголбанкны хараат бус байдал алдагдсан		⊗

Дээр дурдсан эх сурвалжуудад давтамжтай дурдагдсан асуудлуудаас Монголын эдийн засагт богино болон дунд хугацаанд тулгарч буй 32 асуудлыг жагсаан, зургаан бүлэгт ангилснаас “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-д 10 асуудал буюу 32 хувийг нь авч үзэж шийдвэрлэх хүрээнд асуудлаа дэвшүүлсэн байна. Мөн дөрвөн асуудлыг бусад асуудалтай холбоотойгоор ямар нэг байдлаар хөндсөн гэж үзэж болохоор байгаа бөгөөд үлдсэн 18 асуудал буюу 56 хувь нь огт хөндөгдөөгүй байна. Тухайлбал, гадаад өрийг бууруулах, төсвийн зардлыг бууруулж хөрөнгө оруулалтын удирдлагыг чанаржуулах, хуримтлал үүсгэх замаар төсвийн

бодлогын чадавхыг бэхжүүлэх, Төв банкны хараат бус байдлыг бэхжүүлж төсвийн шинжтэй хөтөлбөрүүдээс гарган санхүүгийн системийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх асуудлыг төсөлд оруулаагүй байна. Түүнчлэн инфляц, гадаад валютын ханшийн өсөлтийн эсрэг мөнгөний бодлогын чадавх бүрдүүлэх, нийлүүлэлтийн гинжин хэлхээг богино хугацаанд сэргээж бизнес секторыг дэмжих, ажиллах хүчний шилжилтийг бүтцийн өөрчлөлттэй уялдуулан зохион байгуулах гэх мэт асуудлуудыг “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын төсөлд онилоогүй байна.

ШИНЭ СЭРГЭЛТИЙН БОДЛОГЫН ЗОРИЛТУУД

Шинэ сэргэлтийн бодлогын хүрээнд дэвшүүлсэн зорилт болон хэрэгжүүлэх арга хэмжээнүүд нь тулгамдсан асуудалд үндэслэн тодорхойлсон 37 сорилтын 22 буюу 59 хувийг ямар нэг байдлаар шийдвэрлэх агуулгатай байна. Харин дор дурдсан 15 зорилт орхигджээ. Үүнд:

- Уул уурхайн салбараас хамаарах эдийн засгийн савлагааг бууруулах;
- Гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах, диверсификацлах;
- Жижиг дунд бизнесийг хамгаалах, сэргэлтийг дэмжих;
- Ажлын байр, хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх, ялгаварлалыг бууруулах;
- Нийгмийн халамжийг зорилтот бүлгүүдэд чиглүүлэх;
- Ядуурлыг бууруулах;
- Тэгш бус байдлыг бууруулах, дундаж давхаргыг хамгаалах;
- Төсвийн бодлогыг тогтворжуулах, алдагдлыг бууруулах;
- Төсвийн тэлэлтийг сааруулж өрийг бууруулах;
- Улсын хөрөнгө оруулалтын үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх;
- Тэтгэвэр, нийгмийн даатгалын шинэчлэл хийх;
- Улсын секторын өрийн эрсдэлийг бууруулах, гадаад төлбөрийг дахин санхүүжүүлэх;
- Мөнгөний бодлогын чадавх бүрдүүлэх;
- Монголбанкны тэнцлийг аливаа төсвийн шинжтэй хөтөлбөрт оролцуулахгүй байх, бодлогын бие даасан байдлыг хангах.

Эдгээрээс ядуурлыг бууруулах зорилт нь эдийн засгийн ерөнхий өсөлтийн хүрээнд зарим нэг байдлаар хэрэгжиж болох ч тэгш бус байдлыг бууруулах, дундаж давхаргыг бэхжүүлэх гэх мэт нэн ялангуяа цар тахлын үед хурцаар тавигдаж буй асуудлыг тусгайлан авч үзэж бодлого, зорилт дэвшүүлээгүй байна.

Нэн ялангуяа богино хугацааны эрсдэлийг удирдах нь энэ төрлийн бодлогын хамгийн эхний зорилтууд байх учиртай боловч “Шинэ сэргэлтийн бодлого” богино хугацааны бүтцийн болон гэнэтийн шокийн асуудлуудаа орхиж урт хугацаанд биелүүлж үр дүн нь гарах том төслүүд рүү түлхүү анхаарсан байна.

Түүнчлэн “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-д Монгол Улсад тулгарч буй асуудлыг шийдэх бус улам даамжруулах зөрчилдөөнтэй зарим бодлого ч багтсан байгаа нь анзаарагдав. Тухайлбал, уул уурхайн салбараас хэт хамааралтай байдлыг бууруулах сорилт тулгарч байгаа бөгөөд бодлогын танилцуулгад энэ талаар дурдсан ч малын гаралтай бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэр барих, шахмал модон эдлэлийн үйлдвэр барих гэх мэт цөөн төслийг эс тооцвол хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн дийлэнх “хөгжлийн” гэх төслүүд нь олборлох салбартай шууд хамааралтай байв. “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хөгжлийн төслүүд хэмээн 20 багц төсөл төлөвлөсний 18 нь хатуу дэд бүтэц, үйлдвэрлэлийн цогцолбор хөгжүүлэх төсөл байна. Үүнээс тав нь олборлох салбарын,

тав нь зам тээвэр, хилийн боомтын хүчин чадлыг өргөжүүлэх (ихэвчлэн олборлох бүтээгдэхүүний экспортыг дэмжих), дөрөв нь эрчим хүчний салбарт хэрэгжихээр байна (Хавсралт 1).

Мөн Монголбанкийг аливаа төсвийн шинжтэй хөтөлбөрт оролцуулахгүй, бодлогын бие даасан

БОДЛОГЫН ЧИГЛЭЛҮҮД

“Шинэ сэргэлтийн бодлого” нь эдийн засгийн шинэчлэлийн цогц шинжтэй бодлого болохын хувьд олон хувилбар гаргаж харьцуулан үнэлэх нь энэхүү тоймын хүрээнд хийгдэх ажлын хүрээнээс давсан, илүү их нөөц, цаг хугацаа шаардах ажил юм. Түүнчлэн УИХ-д өргөн баригдсан төслийг дагалдуулан санал болгож байгаа бодлогын хүлээгдэж буй үр нөлөө, хувилбаруудын давуу ба сул талыг авч үзсэн судалгаа, хөгжлийн төслүүдийн техник, эдийн засгийн үндэслэлийн талаарх мэдээлэл зэргийг Засгийн газар боловсруулж өгөөгүй эсвэл нийтэд ил болгоогүй байна.

байдлыг хангах нь тулгамдсан асуудал боловч үүний эсрэгээр тус банкнаас Хөгжлийн банканд санхүүжилтийн эх үүсвэр олгох; шатахууны нөөц бүрдүүлэх зорилгоор санхүүжилтийн эх үүсвэрийг банканд олгох; ипотекийн зээлийг үргэлжлүүлэн санхүүжүүлэх гэх мэт заалтууд бодлогын хүрээнд дагалдан гарах хуулийн төсөлд суужээ.

Эдийн засгийн хөгжил, хамтын ажиллагааны байгууллагаас хэвлүүлсэн “Шинэ чиглэлүүд: Тэнхээтэй сэргэлт болон тогтвортой, хүртээмжтэй ирээдүйн төлөө суурь бодлогууд” (OECD, 2020) тайланд Засгийн газруудын ковидын дараах эдийн засгийн бодлого нь (i) Нөөцийн шилжилтийг удирдах; (ii) Хүн нэг бүрийг дэмжих; (iii) Тогтвортой байдлыг эргүүлж авчран эдийн засгийн тамир тэнхээг бэхжүүлэх гэсэн гурван тулгууртай байх шаардлагатай гэж үзжээ. Эдгээрийг дэлгэрүүлэн Хүснэгт 3-т харуулав.

Хүснэгт 3. Тэнхээтэй, тогтвортой, хүртээмжтэй сэргэлтийн бодлогын бүтэц, OECD

НӨӨЦИЙН ШИЛЖИЛТ	ИРГЭДЭЭ ДЭМЖИХ	ТОГТВОРТОЙ БАЙДАЛ БА ТАМИР ТЭНХЭЭ
<i>Улам бүр дижиталчлагдаж буй шинэ эдийн засгийн орчинд бүтээмжийн өсөлтийг дэмжих</i>	<i>Шинэ ажлын байр, орлогын эх үүсвэр рүү шилжихийг дэмжих, тэгш боломж бүрдүүлэх</i>	<i>Илүү тогтвортой, бат бэх суурьтай өсөлтийг бий болгох</i>
– Нөөцийг бүтээмжтэй ашиглалтад чиглүүлж хуваарилах; – Хөрөнгө оруулалтыг дэмжих; – Бизнес шинэчлэл, инновацыг дэмжих; – ААН-үүдийн өр, төлбөрийн чадварын асуудлыг шийдэх; – Санхүүгийн салбарын тогтвортой байдал, хүртээмжийг сайжруулах; – Бизнесийн шинэ боломжуудыг нээх; – Зах зээлийг чөлөөлж илүү үр ашигтай, динамик болгох.	– Ажлын байр нэмэгдүүлж, шилжилт, оролцоог дэмжих; – Ажилтны үр чадварыг хөгжүүлэх; – Зорилтот нийгмийн халамж хэрэгжүүлэх, халамжийн хөтөлбөрөөс үе шаттай гарах; – Ядууралд унах эрсдэлтэй бүлэгт туслах.	– Үргэлжилсэн шокоос сэргийлэх, эрсдэлийг удирдах; – Хямралын сөрөг нөлөөллийг арилгах; – Нийлүүлэлтийн гинжин хэлхээг сэргээх, шинээр бүтээх; – Эдийн засгийн бүтцийн сул талуудыг шийдэх; – ЗГ-ын өрийн удирдлагыг сайжруулах, гадаад өрийг бууруулах; – Төсвийн болон мөнгөний бодлогын чадавх бэхжүүлэх; – Эдийн засаг, бизнесийн сэргэлтийг хурдасгах.
<i>Жишээ:</i> Өрсөлдөөн, худалдааны нээлттэй байдал, төрийн өмчийн реформ, хувьчлал, хөдөлмөрийн зах зээлийн уян хатан зохицуулалт, татварын шинэчлэл гэх мэт.	<i>Жишээ:</i> Боловсрол, мэргэжлийн сургалтын тогтолцоог шинэчлэх, нийгмийн хамгаалал, нийгмийн даатгалын тогтолцооны шинэчлэл, дундаж давхаргыг дэмжих бодлого.	<i>Жишээ:</i> Эрүүл мэндийн систем, даатгалын тогтолцоог бэхжүүлэх, дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалт, засаглал, хуульт ёсыг сайжруулах.

Энэхүү тэнхээтэй, тогтвортой, хүртээмжтэй сэргэлтийн бодлогын санал болгож буй бүтэцтэй харьцуулж үзвэл “Шинэ сэргэлтийн бодлого” нь эдийн засгийн тамир тэнхээ бий болгох, тэр дундаа дэд бүтцийн болон үйлдвэрлэлийн хүчин чадал бүрдүүлэх дундаас урт хугацааны бодлогын сонголтуудад төвлөрсөн байна. Мөн засаглал, зохицуулалтын орчныг шинэчилж төрийн оролцоо, хүнд суртлыг бууруулах, цар тахлын үеийн нэг томоохон сөрөг үзэгдэл болох авлигыг бууруулах чиглэлээр зарим бодлого дэвшүүлжээ.

Гэсэн хэдий ч хямралын сөрөг нөлөөг арилгах, “шинэ эгэл” орчинд бизнесийнхэн, мөн иргэдээ дэмжих болон нөөцийн шилжилт хуваарилалтыг үр дүнтэй удирдах тал нь орхигдсоноос гадна төсөл хөтөлбөрүүдийг төрийн оролцоотойгоор

ДҮГНЭЛТ

Бодлогын баримт бичиг, төлөвлөлт, хэлэлцүүлэг

“Шинэ сэргэлтийн бодлого” боловсруулж хэлэлцүүлсэн явц, цаг хугацааны дарааллаас үзвэл уг баримт бичгийг эрх барьж буй Монгол Ардын Нам (МАН)-ын зүгээс боловсруулж, 2021 оны 12 дугаар сарын 6-8-ны өдрүүдэд болсон МАН-ын ээлжит Их хурлаар хэлэлцсэн. Үүний дараа уг баримт бичгийн төслийг 2021 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдөр Засгийн газрын ээлжит бус хуралдаанаар хэлэлцэж, улмаар 12 дугаар сарын 27-ны өдөр УИХ-д өргөн мэдүүлжээ. Өргөн барьсан бодлогын баримт бичгийг ердөө гурав хоногийн дотор хэлэлцэн баталсан нь УИХ-ын гишүүд уг бодлогын баримт бичигтэй нухацтай танилцсан, олон талаас нь хэлэлцсэн гэж үзэх аргагүй байна.

Монгол Улсын Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хуульд заасан бүхий л баримт бичгийг нэгэнт боловсруулж УИХ-аас батлан гаргасан нөхцөлд “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ыг чухам ямар хуульд үндэслэн, ямар үндэслэл шаардлагаар боловсруулсан нь ойлгомжгүй байна. УИХ-ын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа

хэрэгжүүлэх, ингэснээр засгийн газрын гадаад, дотоод өр нэмэгдэж төсвийн бодлогын чадавх улам бүр сулрах төлөвтэй байна.

Монгол Улсын эдийн засгийн өсөлт саарч байгааг анхааран, цаашид хурдасгах шаардлагатай гэж үзэж дээрх бодлогыг боловсруулсан бол юуны өмнө эдийн засгийн бүтцийн өөрчлөлтөд анхаарал хандуулах, улсын төсөв хэлэлцэн баталж буй өнөөгийн алдаа согогтой тогтолцоог өөрчлөх, төсвийн сахилга батыг чанд мөрдөн Төсвийн хүрээний мэдэгдэлд тусган баталсан дээд хязгаарыг өөрчлөхгүй байх, улсын төсвийн хөрөнгийг ач холбогдол багатай зүйлд үрэн таран хийж буй өнөөгийн нөхцөл байдлыг арилгах зэргээр бодлогын шинжтэй суурь өөрчлөлтүүд зайлшгүй хийх шаардлагатай юм.

2050” хөгжлийн бодлого, 2021 оны тогтоолоор баталсан “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ыг харьцуулж үзвэл үндсэндээ эдгээр бодлогод тусгагдсан зорилтуудын 90-95 хувь нь давхардаж байна. Нэг жилийн өмнө хэлэлцэн баталж, улмаар Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Улсын хөгжлийн таван жилийн төлөвлөгөөнд нэгэнт тусгагдсан зорилтуудыг дахин шинэ бодлого байдлаар найруулан боловсруулж, хэлэлцэн батлах нь ач холбогдол багатай юм.

Оновчтой, Үр ашигтай байдал

УИХ-д өргөн баригдсан төсөлд “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын хүлээгдэж буй үр нөлөө, хувилбаруудын давуу ба сул талыг авч үзсэн судалгаа, хөгжлийн төслүүдийн техник, эдийн засгийн үндэслэл зэрэг мэдээллийг дагалдуулан ирүүлээгүй эсвэл огт хийгдээгүй байх тул бодлогын оновчтой байдал, өгөгдсөн хугацаа, нөөцөөр оптимал үр дүнд хүрч буй эсэхийг дүгнэх боломжгүй байна.

Цаг үеийн шаардлага буюу тулгарч байгаа асуудалтай холбогдож чадаж буй эсэх өнцгөөс нь

авч үзвэл “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын төсөл нь ойрын хугацаанд тулгарсан асуудалтай бага зэрэг хамааралтай, дунд-урт хугацааны асуудалд түлхүү чиглэжээ.

Бодлогын хүрээнд дэвшүүлсэн зорилт болон хэрэгжүүлэх арга хэмжээ нь нүүр тулсан сорилт, олон улсын туршлагатай харьцуулахад төдийлөн оновчтой бус, урт хугацаанд үр нөлөө нь гарах хатуу дэд бүтэц барьж байгуулахад голлон чиглэжээ. Тухайлбал, урт хугацааны эдийн засгийн тамир тэнхээ бий болгох, тэр дундаа дэд бүтцийн болон үйлдвэрлэлийн хүчин чадал бүрдүүлэх дундаас урт хугацааны бодлогын сонголтуудад төвлөрсөн байна. Засаглал, зохицуулалтын орчныг шинэчилж төрийн оролцоо, хүнд суртлыг бууруулах, цар тахлын үеийн нэг томоохон сөрөг үзэгдэл болох авлигыг бууруулах чиглэлээр зарим бодлого дэвшүүлснийг мөн дурдах нь зүйтэй.

Харин хямралын сөрөг нөлөөг богино хугацаанд арилгах, “шинэ эгэл” орчинд бизнес эрхлэгчид болон иргэдээ дэмжих бодлогууд орхигдсон, төсвийн өндөр оролцоотой төсөл хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх ингэснээр засгийн газрын гадаад, дотоод өр нэмэгдэж төсвийн бодлогын чадавх улам бүр сулрахаар байна.

Хэрэгжих боломж

Шинэ сэргэлтийн бодлогын төслийн танилцуулгад дурдсанаас үзвэл энэхүү бодлогод тусгагдсан зорилтуудыг хэрэгжүүлэхэд эхний ээлжинд 57 их наяд, цаашид төсөл хөтөлбөрийг бүрэн хэрэгжүүлэхэд 110-120 их наяд орчим төгрөгийн хөрөнгийн эх үүсвэр шаардлагатай гэж тусгажээ.

Монгол Улсын төсвийн нийт орлого жилдээ 15-16 их наяд төгрөг, үүний дотор нэг жилийн хөрөнгө оруулалтын төсөв 3-4 их наяд төгрөг орчимд л байдаг. Мөн Монгол Улсын нийт гадаад өрийн хэмжээ 33 тэрбум ам.долларт, Засгийн газрын нийт өрийн хэмжээ 27 их наяд төгрөгт хүрээд буй макро эдийн засгийн өнөөгийн ийм орчин нөхцөлд хэчнээн чухал зорилт дэвшүүлсэн ч түүнийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгийн эх үүсвэр босгох, бүрдүүлэх боломж, магадлал тун бага байна.

Олон Улсын Валютын сан (IMF, 2021), Дэлхийн банкнаас гаргаж буй сүүлийн үеийн таамаглал, судалгаанаас үзвэл 2022 онд түүхий эдийн үнэ ханшийн өсөлт төдийлөн тааламжтай бус, мөн хэлбэлзэл ихтэй байж болзошгүй байна. Ковидын тархалтын эрсдэлээс хамаарч 2021 оны 10 дугаар сараас хойш манай улсын түүхий эдийн экспортын биет хэмжээ эрс буурсан, Замын-Үүдийн хилийн боомт үндсэндээ хаалттай гурван сар гаруй болж байгаа нөхцөлд Монгол Улсын 2022 оны төсөвт урьдчилан тооцоолж тусгасан экспортын орлого, төсвийн орлого оны эхний хагас жилд ихээхэн хэмжээгээр тасалдаж болзошгүй нөхцөл байдал үүсээд байна. Ойрын гурван жилд Монгол Улсын төлөх ёстой гадаад бондын төлбөрийн хэмжээ гурван тэрбум гаруй ам.доллартой тэнцэж байгаа бөгөөд ковидын дараах үеийн эдийн засгийн сулхан өсөлтийн үед дээрх гадаад өр төлбөрийг төлөхүйц хэмжээний хөрөнгийн эх үүсвэр хуримтлуулах боломжгүй гэдэг нь тодорхой байна.

Хөрөнгө санхүүгийн хувьд ийм эрсдэлтэй, хүндрэлтэй нөхцөлд шинээр хэрэгжүүлэх төслүүдэд шаардлагатай томоохон дүн бүхий хөрөнгийн эх үүсвэр бүрдүүлэх боломж гарахгүй, бий болохгүй байх эрсдэл өндөр, харин гадаад өрийн дарамт цаашид улам бүр нэмэгдэх эрсдэлтэй байна.

Иймээс “Шинэ сэргэлтийн бодлого”, Засгийн газрын Үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Улсын хөгжлийн таван жилийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан нийт зорилтыг хэрэгжүүлэхэд хэдий хэмжээний хөрөнгийн эх үүсвэр шаардагдах тооцооллыг дахин нарийвчлан сайтар тооцоолж үзэх, нөгөө талаар гадаад өрийн дарамт, хөрөнгө санхүүгийн өнөөгийн байдалд нийцүүлэн дээрх баримт бичгүүдэд тусгагдсан олон тооны төсөл, хөтөлбөрийг ач холбогдлоор нь дараалалд оруулах, цаг хугацааны хувьд аль хэсгийг нь хойшлуулах боломжтойг дахин тооцож боловсруулах шаардлагатай.

Тогтвортой, Үр нөлөөтэй байдал

“Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын төсөл нь урт хугацааны, тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлалд нийцсэн Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн

бодлоготой уялдсан гэж дүгнэж байна. Харин бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлэх төслүүдийн хүрэх үр дүн, тэдгээрийг хэмжих үзүүлэлтүүд тодорхой бус, зардал-үр өгөөжийн судалгаа байхгүйгээс “мөрөөдлийн жагсаалт” шинжтэй харагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл, “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-д хэрэгжүүлэх шаардлагатай гэж үзсэн төслүүдийн жагсаалтаас гадна түүнийг хэрхэн хэрэгжүүлэх

арга замын талаар огт тусгаагүй, энэ талаар бодож төлөвлөсөн зүйл өнөөг хүртэл нийтэд огт танилцуулагдаагүй байна. Иймээс “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын баримт бичгийг эдийн засгийн бодлого гэж нэрлэх боломжгүй бөгөөд **хөрөнгө оруулалтын жагсаалт төдий баримт бичиг** болжээ.

Ашигласан эх сурвалж

АХБ (2021), *Монгол Улсын Хүртээмжтэй бөгөөд Тогтвортой Өсөлтийн Үнэлгээ 2017-2020*. Азийн Хөгжлийн Банк.

А.Батпүрэв (2021), *Цар тахлын үеийн төсвийн бодлого*. Нээлттэй Нийгэм Форум, Төсвийн зөвлөл.

Davradakis, E., & et.al (2020), *The EIB COVID-19 Economic Vulnerability Index – An analysis of countries outside the European Union*, European Investment Bank.

ДБ (2021), *Монголын эдийн засгийн тойм: Тусламж дэмжлэгээс өсөлт өөд*, Дэлхийн Банк.

Д.Ган-очир (2020), *Монголын хөгжлийн зам: сургамж, сорилт, боломж*, Улаанбаатар.

OECD (2020), *New horizons: Structural policies for a strong recovery and a sustainable, inclusive and resilient future*, Paris: Secretary-General of the OECD.

Government of Ireland (2021), *Economic Recovery Plan*. Dublin.

Засгийн газар (2021), *«Шинэ сэргэлтийн бодлого» УИХ-ын тогтоолын төсөл*.

IMF (2021), *World Economic Outlook*, International Monetary Fund.

СУДАЛГААГ ХИЙЖ ГҮЙЦЭТГЭСЭН:
А.Батпүрэв

ШҮҮМЖ ӨГСӨН ЗӨВЛӨХ:
Н.Энхбаяр

РЕДАКТОР:
Д.Оюунбадам

НЭЭЛТТЭЙ
НИЙГЭМ
ФОРУМ

Жамьян гүний гудамж-5/1,
Сүхбаатар дүүрэг, Улаанбаатар-14240
Утас: (976) 76113207

<http://www.forum.mn>
<http://www.twitter.com/ForumOS>

<http://facebook/OpenSocietyForum>
http://www.instagram.com/open_society_forum